

Roksana Jocz

Uniwersytet Gdański

ORCID: 0009-0000-9601-6354

roksana.jocz@phdstud.ug.edu.pl

Pranie pieniędzy w dobie globalnych kryzysów – nowe metody, nowe wyzwania

Wstęp

Pranie pieniędzy stanowi jedno z najpoważniejszych zagrożeń dla bezpieczeństwa ekonomicznego państw. Zjawisko to podważa fundamentalne zasady legalnego obrotu gospodarczego, negatywnie oddziałuje na mechanizmy konkurencji oraz osłabia zaufanie do instytucji publicznych. Schematy wykorzystywane przez przestępców gospodarczych i finansowych ulegają ciągłej ewolucji, jednak w ostatnich latach można zauważyć przyśpieszenie tych zmian w związku z globalnymi kryzysami. Pandemia COVID-19, konflikty zbrojne czy coraz bardziej odczuwalny kryzys klimatyczny nie tylko destabilizują gospodarkę, ale także tworzą nowe przestrzenie do nadużyć finansowych i obejścia przepisów. W związku z tym nie tylko wzrasta ryzyko prania pieniędzy, lecz także obserwuje się rozwój nowych, coraz trudniejszych do wykrycia metod wykorzystywanych przez przestępców finansowych.

Sytuacje nadzwyczajne sprzyjają osłabieniu nadzoru instytucjonalnego, a postępująca cyfryzacja, a także wykorzystywanie alternatywnych form finansowania (takich jak crowdfunding czy kryptowaluty) umożliwiają szybki i często anonimowy transfer środków. Tego rodzaju narzędzia, choć z założenia legalne, stwarzają nowe możliwości dla działań o charakterze przestępczym, zwłaszcza w zakresie legalizacji dochodów pochodzących z nielegalnych źródeł. Działania legislacyjne oraz reakcje instytucji nadzorczych podejmowane są często z opóźnieniem, a systemy przeciwdziałania praniu pieniędzy (AML) – oparte w dużej mierze na manualnej analizie transakcji i schematów ryzyka – okazują się niewystarczające wobec tempa i złożoności współczesnych zagrożeń.

Celem artykułu jest przedstawienie, w jaki sposób globalne kryzysy wpływają na zjawisko prania pieniędzy, ukazanie modyfikacji wykorzystywanych

metod oraz identyfikacja wyzwań, jakie stawiają przed instytucjami obowiązującymi i wykorzystywanymi obecnie systemami przeciwdziałania praniu pieniędzy. W pracy przyjęto hipotezę, że globalne kryzysy stwarzają nowe warunki sprzyjające kształtowaniu innowacyjnych metod prania pieniędzy oraz utrudniają skuteczne przeciwdziałanie temu zjawisku.

W artykule zastosowano analizę dogmatycznoprawną, wspartą analizą treści wybranych raportów międzynarodowych organizacji zajmujących się przeciwdziałaniem praniu pieniędzy, w tym Financial Action Task Force (FATF) i Europol, a także dokonano analizy literatury przedmiotu.

Wpływ globalnych kryzysów na zjawisko prania pieniędzy

W ostatnich kilku latach stabilność finansowa państw została zaburzona przez nieprzewidziane sytuacje określane często mianem kryzysów. W ustawodawstwie brak jest definicji legalnej, która w sposób wyczerpujący wyjaśniałaby znaczenie tego słowa. W literaturze pojawiają się różne definicje pojęcia „kryzys”. Przykładowo termin ten może być rozumiany jako „nagle zdarzenie lub kilka, ściśle powiązanych ze sobą zdarzeń w obrębie systemów społeczno-gospodarczych, które znacząco pogarszają dobrostan dużej liczby ludzi w relatywnie krótkim czasie”¹. Z kolei Ian I. Mitroff uważa, że „kryzys jest efektem pojawienia się nieoczekiwanych zakłóceń w działalności organizacji, w tym czynników zewnętrznych i wewnętrznych o losowym charakterze. Rozumiany w ten sposób kryzys ma charakter nagły, często eksplozywny, nieoczekiwany i tym samym trudny do opanowania bez zastosowania specjalnych środków zaradczych”². Mówiąc o „kryzysie globalnym”, przytoczone definicje należałoby uzupełnić o element transgraniczności skutków, a więc o dodanie, że zarówno przyczyny, jak i konsekwencje takiego kryzysu wykraczają poza granicę jednego państwa³. Kryzysy tego rodzaju mają potencjał do trwałego zakłócania porządku instytucjonalnego, społecznego i gospodarczego.

Przykładami ostatnich globalnych kryzysów, z jakimi przyszło się mierzyć niemal wszystkim państwom na świecie, była pandemia COVID-19, trwająca agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę czy przybierające na sile zmiany klimatyczne. Każdy z nich stanowi czynnik istotnie destabilizujący

¹ T. Homer-Dixon, B. Walker, R. Biggs, A.-S. Crépin, C. Folke, E.F. Lambin, G.D. Peterson, J. Rockström, M. Scheffer, W. Steffen, M. Troell, *Synchronous failure: the emerging causal architecture of global crisis*, „Ecology and Society” 2015, nr 20(3), s. 2.

² I.I. Mitroff, *Managing crises before they happen*, New York 2001, s. 5 i nast.

³ V. Davvetas, A. Ulqinaku, G. Sarial Abi, *Local impact of global crises, institutional trust, and consumer well-being: evidence from the COVID-19 pandemic*, „Journal of International Marketing” 2022, vol. 30(2), s. 73–74.

nie tylko życie społeczne i gospodarcze, ale także funkcjonowanie instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo finansowe. W sytuacjach kryzysowych priorytetem działań instytucji państwowych i międzynarodowych staje się często bezpośrednie zarządzanie skutkami kryzysu. W ten sposób dochodzi do poważnego zachwiania dotychczasowymi mechanizmami nadzoru i kontroli. Takie sytuacje stwarzają przestrzeń do różnego rodzaju nadużyć i wzrostu działalności przestępczej nakierowanej na osiąganie korzyści majątkowych. Panujący chaos wykorzystują nie tylko zorganizowane grupy przestępcze, ale także podmioty, których sytuacja ekonomiczna znacząco pogorszyła się w następstwie kryzysu, jak np. rosyjscy oligarchowie obciążeni sankcjami czy firmy mierzące się z trudnościami finansowymi w związku z pandemią.

W literaturze zwraca się uwagę, że kryzysy prowadzą często do gwałtownego przyspieszenia procesów legislacyjnych, czego skutkiem bywa inflacja prawa, krótkie *vacatio legis* oraz niespójność regulacji finansowych. Analizy dotyczące rozwiązań prawnych wprowadzonych w okresie pandemii oraz napięć geopolitycznych, przykładowo w kontekście prawa podatkowego, pokazują, że dynamiczne zmiany legislacyjne sprzyjają powstawaniu luk prawnych oraz obniżeniu przewidywalności otoczenia regulacyjnego⁴. Wskazuje się również na to, że w sytuacjach kryzysowych ustawodawca częściej sięga po rozwiązania doraźne, wdrażane poza standardowymi procedurami kontroli finansów publicznych, co prowadzi do zwiększenia złożoności i fragmentaryzacji systemu prawnego⁵. Zjawiska te mogą być wykorzystywane do nadużyć finansowych, a w konsekwencji zwiększać ogólną podatność systemu na zjawisko prania pieniędzy.

Zarówno kryzys związany z pandemią COVID-19, jak również ten spowodowany konfliktem zbrojnym na Ukrainie przyczyniły się do wzrostu liczby przestępstw bazowych. Często ich popełnianie było skutkiem problemów finansowymi poszczególnych podmiotów, które w obliczu trudnej sytuacji decydowały się na osiągnięcie dochodów w sposób nielegalny. W konsekwencji fundusze zdobyte w ten sposób były następnie poddawane procesowi prania pieniędzy, mającym na celu nadać im walor legalności. Do grupy podmiotów narażonych na tego rodzaju ryzyko należały przykładowo kluby piłkarskie, które w okresie pandemii często mierzyły się z poważnymi trudnościami finansowymi. Osłabiona kondycja ekonomiczna i chęć utrzymania płynności powodowały, że niejednokrotnie dochodziło do zaniedbań w zakresie należytej

⁴ M. Mariański, M. Radvan, *Tax amendments in time of crises in Poland and Czech Republic – selected legal aspects*, „Studia Prawnoustrojowe” 2024, nr 64, s. 213–216.

⁵ M. Tyniewicki, M. Koziół, *Current problems of financial law in Poland and in the Czech Republic including effects of the COVID-19 pandemic*, „Białystok Legal Studies” 2021, vol. 26, nr 4, s. 53–71.

staranności przy weryfikowaniu potencjalnych partnerów biznesowych, co mogło prowadzić do wykorzystywania ich struktur do prania pieniędzy⁶.

Wzrost przestępczości wiąże się z koniecznością późniejszego wprowadzenia nielegalnych funduszy do legalnego obrotu gospodarczego, a w związku z tym obserwowany jest nieustanny rozwój i doskonalenie metod i technik wykorzystywanych przez przestępców. Potrafią oni szybko zaadaptować się do zmieniających się okoliczności, wykorzystując nowoczesne narzędzia i pojawiające się luki prawne. Wpływ kryzysu zdrowia publicznego, jak również kryzysu militarnego na ryzyko związane z praniem pieniędzy opisany został w sprawozdaniu Komisji Europejskiej z 2022 r.⁷ Wśród rodzajów ryzyka związanych z pandemią COVID-19 wskazano m.in. na sprzeniewierzenie oraz oszustwa związane ze środkami finansowymi przyznawanych w celu ochrony gospodarek krajowych, przejmowanie w złej wierze przedsiębiorstw znajdujących się w trudnej sytuacji majątkowej oraz korupcję wśród urzędników służby cywilnej podczas wprowadzania pilnych środków. Natomiast w kontekście wojny na Ukrainie podkreślone zostało, że poważny problem stanowi trudność identyfikacji aktywów kontrolowanych przez rosyjskich oligarchów, będących beneficjentami rzeczywistymi, ponieważ wykorzystują oni złożone struktury prawne obejmujące kilka jurysdykcji. Istotny wpływ pandemii oraz konfliktu zbrojnego na Ukrainie na zwiększenie ryzyka prania pieniędzy wskazany został także w przygotowanej w 2023 r. *Krajowej ocenie ryzyka prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu*⁸.

Pandemia COVID-19 okazała się jednym z najpoważniejszych kryzysów ostatnich dekad, którego skutki, przede wszystkim gospodarcze, odczuwalne są do dziś. Doprowadziła ona do zamykania granic, lockdownów i powszechnej paniki. Pandemia diametralnie zmieniła życie społeczne i gospodarcze na całym świecie. Priorytetem dla rządów w poszczególnych państwach stało się podejmowanie szybkich i skutecznych kroków w celu walki ze skutkami rozprzestrzeniającego się wirusa. Ta trudna społecznie sytuacja jednak nie powstrzymała przestępców, a wręcz stworzyła im nowe możliwości osiągnięcia korzyści majątkowych. Na nasilającą się wówczas nielegalną działalność w różnych krajach zwraca uwagę FATF w raporcie o charakterze informacyjnym opublikowanym w maju 2020 r.⁹, który następnie w grudniu tego samego

⁶ R. Jocz, *Anti-money laundering regulations in football sector – opportunities and challenges*, „Financial Law Review” 2024, nr 4, s. 68.

⁷ Komisja Europejska, *Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie oceny ryzyka związanego z praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu, które ma wpływ na rynek wewnętrzny i dotyczy działalności transgranicznej*, SWD(2022) 344 final, Bruksela 2022, COM(2022) 554 final.

⁸ Ministerstwo Finansów, *Krajowa ocena ryzyka prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu*, <https://www.gov.pl/web/finanse/krajowa-ocena-ryzyka-prania-pieniedzy-oraz-finansowania-terroryzmu>, (data dostępu: 21.07.2025).

⁹ FATF, *COVID-19-related money laundering and terrorist financing. Risk and policy responses*, <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/COVID-19-AML-CFT.pdf> (data dostępu: 21.07.2025).

roku został zaktualizowany¹⁰. W raporcie tym wskazane zostało, że głównymi przestępstwami związanymi z pandemią COVID-19 były fałszywe zbiórki na cele charytatywne, oszukańcze inwestycje oraz cyberprzestępstwa. Ponadto podkreślono, że ryzyko prania pieniędzy zwiększa się m.in. dzięki ukrywaniu nielegalnych dochodów przy wykorzystaniu aktywów wirtualnych, czy postępowań upadłościowych. Na wzrost konkretnych przestępstw w okresie pandemii wskazywał w swoich raportach również Europol. Wśród nich znalazły się m.in. cyberprzestępstwa, oszustwa oraz handel podrobionymi towarami i lekami¹¹.

Kolejnymi kryzysami, które znacząco wpływają na intensywność występowania procederu prania pieniędzy, są kryzysy militarne. Konflikt zbrojny na Ukrainie, zapoczątkowany w 2014 r. aneksją Krymu, który w 2022 r. przyjął charakter pełnoskalowej wojny, znacząco przyczynił się do upowszechnienia nowych form prania pieniędzy wykorzystywanych przez środowiska przestępcze. Jednym z głównych powodów nasilenia działalności przestępczej w obszarze prania pieniędzy był przede wszystkim wzrost pomocy humanitarnej, która miała finansowo wesprzeć Ukrainę, duże przepływy migracyjne, zaburzenia gospodarcze oraz postępujące zmiany w systemie regulacyjnym¹². Z jednej strony przestępcy wykorzystują okres destabilizacji i niepewności, aby czerpać korzyści majątkowe i wykorzystywać pojawiające się luki prawne, które powstają w wyniku nagłych zmian legislacyjnych, gospodarczych i społecznych, zarówno w samej Ukrainie, jak również w innych państwach europejskich reagujących na konflikt. Z drugiej strony rosyjscy oligarchowie oraz organizacje objęte sankcjami międzynarodowymi – w tym ograniczeniami finansowymi i handlowymi, zakazem podróżowania i zamrażaniem aktywów – podejmują działania mające na celu obejście nałożonych restrykcji. Sankcje te, mające na celu osłabienie rosyjskiej gospodarki i zmniejszenie zdolności do dalszego prowadzenia konfliktu zbrojnego¹³, często udaje się obejść, wykorzystując schematy typowe dla procederu prania pieniędzy: angażowanie państw trzecich jako pośredników w realizacji transakcji,

¹⁰ FATF, *Update: Covid-19-related money laundering and terrorist financing*, <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/reports/Update-COVID-19-Related-Money-Laundering-and-Terrorist-Financing-Risks.pdf.coredownload.pdf> (data dostępu: 21.07.2025).

¹¹ Europol, *Pandemic profiteering: how criminals exploit the COVID-19 crisis*, https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/pandemic_profiteering-how_criminals_exploit_the_covid-19_crisis.pdf (data dostępu: 21.07.2025); Europol, *How COVID-19-related crime infected Europe during 2020*, https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/how_covid-19-related_crime_infected_europe_during_2020.pdf (data dostępu: 21.07.2025).

¹² V. Arutiunian, A. Sulima, *Countering money laundering during the humanitarian crisis in Ukraine*, [w:] M. Balytska, H. Bohušová, P. Luty (red.), *The V4 and Ukraine fight with tax Fraud and money laundering*, Wrocław 2025, s. 8.

¹³ European Council, *EU restrictive measures against Russia over Ukraine (since 2014)*, May 2022.

ukrywanie tożsamości beneficjentów rzeczywistych, jak również zaniżanie wartość aktywów ruchomych¹⁴.

Warto wspomnieć także o coraz bardziej dostrzeganym wpływie kryzysu klimatycznego na pojawianie się nowych przestępstw bazowych, nowych kanałów legalizacji nielegalnych zysków, a tym samym zwiększenie ryzyka prania pieniędzy. W *Krajowej ocenie ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu* z 2023 r.¹⁵ przestępstwom związanym z naruszeniem praw ochrony środowiska poświęcony został oddzielny podrozdział, co wskazuje na dostrzeżenie problemu. Podkreślono, że jedno z najpoważniejszych zagrożeń stanowi nielegalne gospodarowanie odpadami, pozostawianie ich w niedozwolonych miejscach, a także ich celowe podpalanie. Między 2017 r. a 2020 r. odnotowano niemal 10-krotny wzrost przestępstw z art. 183 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny¹⁶, a więc związanych z nielegalnym gospodarowaniem odpadów. Przyczyną rozwoju tych form działalności jest przede wszystkim wysoki koszt utylizacji odpadów na terenie UE. Przestępstwa te często służą również do legalizacji zysków pochodzących z innych nielegalnych źródeł, przy zastosowaniu schematów typowych dla prania pieniędzy, a więc wykorzystaniu tzn. fikcyjnych rachunków, firm „słupów” czy fałszywych dokumentów¹⁷. W związku z tym zmiany klimatyczne i wiążące się z nimi sytuacje kryzysowe należy postrzegać nie tylko jako zagrożenie dla środowiska i społeczeństwa, ale także jako czynnik zwiększający ryzyko rozwoju wyspecjalizowanych form przestępczości tworzące nowe wyzwania dla systemów AML.

Przytoczone przykłady potwierdzają, że globalne kryzysy – niezależnie od ich źródła – tworzą warunki sprzyjające zjawisku prania pieniędzy. Zarówno pandemia COVID-19, jak i konflikt zbrojny na Ukrainie, a także kryzys klimatyczny przyczyniają się do powstawania nowych przestępstw bazowych, a tym samym późniejszej konieczności ukrycia prawdziwego pochodzenia uzyskanych nielegalnie środków. Stąd ryzyko prania pieniędzy zdecydowanie się zwiększa, a anormalne sytuacje i wynikające z nich zmiany w nadzorze i kontroli przepływów pieniężnych przyczyniają się do tworzenia nowych, skomplikowanych metod prania pieniędzy.

¹⁴ Europol, *European financial and economic crime threat assessment 2023 – the other side of the coin: an analysis of financial and economic crime*, Luxembourg 2023, s. 8, <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/The%20Other%20Side%20of%20the%20Coin%20-%20Analysis%20of%20Financial%20and%20Economic%20Crime%20%28EN%29.pdf> (data dostępu: 21.07.2025)

¹⁵ Ministerstwo Finansów, *Krajowa ocena...*, s. 100–103.

¹⁶ T.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 383.

¹⁷ Ministerstwo Finansów, *Krajowa ocena...*, s. 101.

Nowe metody prania pieniędzy w erze niepewności i cyfryzacji

Globalne kryzysy nie tylko wpływają destrukcyjnie na stabilność finansową państw, ale również stwarzają przestrzeń do intensyfikacji działań przestępczych, w tym związanych z praniem pieniędzy. Przestępcy potrafią bardzo szybko zaadaptować się do nowych realiów, wykorzystując zakłócenia w funkcjonowaniu instytucji, luki prawne i przyspieszony rozwój technologii. Prowadzi to do powstawania nowych, coraz trudniejszych do wykrycia metod i schematów wprowadzania do legalnego obrotu gospodarczego środków pochodzących z nielegalnych źródeł. Coraz częściej oparte są one na narzędziach cyfrowych, kryptowalutach, zdecentralizowanych finansach czy wykorzystywaniu organizacji charytatywnych i platform crowdfundingowych. Metody te, będące skuteczne w czasach kryzysów, funkcjonują często także po ich ustaniu. W ten sposób na przestrzeni ostatnich kilku lat powstały sposoby prania pieniędzy, których wykrycie przy pomocy dotychczas stosowanych, manualnych sposobach wykrywania transakcji podejrzanych jest znacznie utrudnione.

W związku z globalnymi kryzysami zmienił się krajobraz przestępstw bazowych. W okresie pandemii zaobserwowano spadek liczby niektórych tradycyjnych przestępstw, takich jak kradzieże czy rozboje, co było spowodowane m.in. ograniczeniem mobilności i wzmożonym nadzorem przestrzeni publicznej. Jednocześnie odnotowano wzrost wśród przestępstw gospodarczych i cyberprzestępczości, których dynamika istotnie przyspieszyła w warunkach cyfryzacji usług i ogólnej destabilizacji gospodarczej¹⁸. Tego rodzaju przestępstwa generują znaczne nielegalne zyski, które wymagają ukrycia źródła ich pochodzenia i wprowadzenia do obrotu gospodarczego, co naturalnie prowadzi do intensyfikacji działań w zakresie prania pieniędzy.

Pandemia COVID-19 wymusiła dynamiczny rozwój cyfryzacji i stała się impulsem do nagłej transformacji wielu obszarów życia społecznego i gospodarczego. Z powodu restrykcji sanitarnych, zamykania granic, wprowadzania lockdownów i ograniczania mobilności, zarówno państwa, jak i przedsiębiorstwa zostały zmuszone do błyskawicznego wdrażania rozwiązań umożliwiających zdalne funkcjonowanie instytucji, edukacji, handlu czy administracji. Cyfryzacja i digitalizacja nie były już procesem stopniowym, ponieważ aby zapewnić ciągłość podstawowych funkcji społecznych i ekonomicznych, niezbędna stała natychmiastowa reakcja. Rozwój cyfryzacji był dostrzegalny niemal we wszystkich dziedzinach, w tym m.in. w bankowości, w której zaważono zdecydowany wzrost wykorzystywania usług bankowości mobilnej,

¹⁸ K. Buczkowski, *COVID-19 a przestępczość – spojrzenie z perspektywy europejskiej i krajowej*, „Gubernaculum et Administratio” 2021, nr 2(24), s. 157–170.

zarówno w Polsce, jak i na świecie¹⁹. Na szeroką skalę w tym okresie, jak również podczas trwającej agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainie do prania pieniędzy wykorzystywano kryptowaluty. Ich charakterystyczną cechą, która wpływa na atrakcyjność w wykorzystywaniu do prania pieniędzy, jest anonimowość, która utrudnia wykrycie przestępstwa²⁰.

Przyspieszona cyfryzacja została wskazana przez Europol jako jeden z głównych czynników napędzających współczesne przestępstwa finansowe i gospodarcze, w tym pranie pieniędzy²¹. Technologia stała się więc w czasach pandemii mieczem obosiecznym. Umożliwiła funkcjonowanie gospodarki i społeczeństwa, mimo licznych obostrzeń, ale także stała się atrakcyjnym narzędziem dla przestępców, którzy szybko nauczyli się, jak wykorzystać ją do zdobycia korzyści majątkowych. Szczególnie atrakcyjnymi metodami prania pieniędzy stały się obrót aktywami cyfrowymi i kryptoaktywami, nielegalne wykorzystywanie programów pomocowych czy przenoszenie środków z sektora bankowego do sektora nieregulowanego (parabankowego)²². Proces prania pieniędzy był ułatwiony także z powodu uproszczenia stosowania środków należytej staranności (procedura *customer due diligence* – CDD, procedura *know your client* – KYC), ponieważ tradycyjna weryfikacja tożsamości klienta przeprowadzana osobiście w placówce instytucji obowiązanej została w wielu przypadkach zastąpiona wideoweryfikacją, tworząc nowe możliwości nadużyć i utrudniając skuteczną identyfikację i weryfikację klientów²³.

Konflikty zbrojne, w tym wojna na Ukrainie, również przyczyniają się do powstawania nowych schematów prania pieniędzy oraz popełniania innych przestępstw gospodarczych i finansowych. W tym aspekcie intensywność prania pieniędzy zwiększyło wykorzystywanie działalności charytatywnej²⁴. W celu niesienia pomocy obywatelom Ukrainy podejmowano i nadal podejmuje się wiele inicjatyw, w tym internetowych zbiorów pieniężnych o charakterze humanitarnym. Choć działania te mają pozytywny wydźwięk społeczny, stanowią one także obszar podatny na nadużycia ze strony przestępców finansowych, w tym zorganizowanych grup przestępczych. Masowa skala zbiorów, prowadzonych często w warunkach presji czasowej i ograniczonego nadzoru, znacząco utrudniają ich pełną weryfikację i kontrolę. W rezultacie mogą być one wykorzystywane jako narzędzie do generowania nielegalnych dochodów, zwłaszcza gdy ich organizatorzy posługują się złożonymi

¹⁹ M. Solarz, J. Adamek, *Wpływ ryzyka pandemii COVID-19 na wykorzystywanie usług bankowości mobilnej w Polsce*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2022, nr 4, s. 79–92.

²⁰ Więcej na temat anonimowości kryptowalut zob. N. Alsalmi, B. Zhang, *SoK: a systematic study of anonymity in cryptocurrencies*, IEEE Conference on Dependable and Secure Computing, 18–20 November 2019, Hangzhou 2019.

²¹ Europol, *European financial...*, s. 5–7.

²² FATF, *COVID-19-related...*, s. 11–12.

²³ Ibidem, s. 11.

²⁴ V. Arutiunian, A. Sulima, op. cit., s. 9–10.

i nieprzejrzyistymi strukturami właścicielskimi, które utrudniają identyfikację beneficjentów rzeczywistych²⁵.

Gwałtowne i intensywne migracje wywołane konfliktem zbrojnym nie tylko generują poważne wyzwania humanitarne, ale także wpływają na dynamikę przepływów finansowych, stwarzając przestępcom nowe możliwości prania pieniędzy²⁶. Przemieszczanie się dużej liczby osób, często bez dokumentów, sprzyja nieformalnemu transferowi środków pieniężnych w formie gotówkowej, których monitorowanie i kontrola przez instytucje obowiązane jest znacznie utrudnione. Takie przepływy gotówkowe mogą stanowić nośnik dla nielegalnych dochodów, a migranci, często nieświadomie, mogą być wykorzystywani jako tzw. słupy lub pośrednicy, co dodatkowo zmniejsza skuteczność wykrywania procederu prania pieniędzy. Opisane zjawisko tworzy nową ścieżkę prania pieniędzy, która wymaga od organów ścigania oraz instytucji obowiązanych zwiększonej czujności i innowacyjnych rozwiązań.

Dostrzegalnym problemem, który nasilił się w związku z globalnymi kryzysami, jest coraz częstsze występowanie modelu „przestępczość jako usługa” (*crime-as-a-service*)²⁷. Polega on na tym, że osoby posiadające nielegalne fundusze korzystają z pomocy osób nazywanych „profesjonalistami”, aby wprowadzić środki do legalnego obrotu gospodarczego. Osoby te prowadzą cały proces prania pieniędzy, za co otrzymują odpowiednią opłatę, która według dostępnych danych wynosić może od 5% do 20% „wypranej” kwoty. Metoda ta przyjmuje więc postać swoistej usługi. Zjawisku temu coraz częściej przyglądają się instytucje międzynarodowe²⁸, a także przedstawiciele doktryny²⁹. Według Europolu model ten może w najbliższych latach stać się standardem, który umożliwi łatwiejszy dostęp do przestępczej działalności większej liczbie podmiotów³⁰.

Wyzwania dla instytucji obowiązanych i systemów AML w czasach kryzysu

Nowe metody i schematy prania pieniędzy wykorzystywane przez przestępców powodują, że istniejące systemy AML stają się coraz mniej skuteczne.

²⁵ Ministerstwo Finansów, *Krajowa ocena...*, s. 107.

²⁶ V. Arutiunian, A. Sulima, op. cit., s. 13–14.

²⁷ Europol, *European financial...*, s. 12.

²⁸ Europol, *European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA)*, https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf (data dostępu: 22.07.2025).

²⁹ J.-A. Kramer, A.A.J. Blokland, E.R. Kleemans i in., *Money laundering as a service: investigating business-like behavior in money laundering networks in the Netherlands*, „Trends in Organized Crime” 2024, nr 27, s. 314–341.

³⁰ Europol, *European financial...*, s. 48.

W 2011 r. Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przestępczości (ang. *United Nations Office on Drugs and Crime* – UNODC) przedstawiło niepokojące dane, zgodnie z którymi organom ścigania udaje się przechwycić niespełna 1% funduszy pochodzących z prania pieniędzy³¹. W obszernym raporcie opublikowanym przez Europol w 2023 r. podano, że mimo wzrostu liczby dochodzeń w sprawach dotyczących przestępczości gospodarczej i finansowej, w tym dotyczących prania pieniędzy, a także większej skuteczności tych dochodzeń, poziom przechwytywanych nielegalnych funduszy wciąż wynosi mniej niż 2% szacowanych rocznych dochodów zorganizowanych grup przestępczych³². Oznacza to, że w rękach przestępców pozostaje ponad 98% nielegalnych dochodów, które udaje im się wprowadzić do legalnego obrotu gospodarczego lub przeznaczyć na dalsze finansowanie działalności przestępczej. Efektywność systemów AML jest więc bardzo niska, a ograniczoną liczbę przechwytywanych nielegalnych środków sami autorzy raportu określają jako „kroplę w oceanie”³³.

Unia Europejska od lat podejmuje działania mające na celu uzupełnienie luk prawnych i zwiększenie skuteczności przeciwdziałania praniu pieniędzy, poprzez nowelizowanie istniejących i wprowadzenie nowych aktów prawnych, jak IV dyrektywa AML³⁴ przyjęta w 2015 r. czy V dyrektywa AML³⁵ z 2018 r. Mimo wprowadzania nowych, coraz bardziej rozbudowanych regulacji, rozszerzenia katalogu instytucji obowiązanych i nakładanych na nie obowiązków prezentowane dane wskazują na to, że rozwiązania te wciąż są niewystarczające. Można uznać, że dzieje się tak przede wszystkim dlatego, że przestępcy nie tylko potrafią błyskawicznie dostosować się do nowych warunków, ale ich zdolność adaptacyjna zdecydowanie wyprzedza tempo procesów legislacyjnych, co pozwala im skutecznie wykorzystywać powstające luki prawne.

Dostrzeżenie narastającego problemu stało się jedną z przyczyn przedstawienia przez Komisję Europejską 20 lipca 2021 r., a więc niespełna półtora roku od ogłoszenia pandemii przez Światową Organizację Zdrowia pakietu

³¹ UNODC, *Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crimes*, s. 4, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit-financial-flows_31Aug11.pdf (data dostępu: 22.07.2025).

³² Europol, *European financial...*, s. 3.

³³ Ibidem, s. 19.

³⁴ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE (Dz. Urz. UE L 141, 5.6.2015, s. 73–117).

³⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/843 z dnia 30 maja 2018 r. zmieniająca dyrektywę (UE) 2015/849 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu oraz zmieniająca dyrektywy 2009/138/WE i 2013/36/UE (Dz. Urz. UE L 156, 19.6.2018, s. 43–74).

projektów ustawodawczych, mających na celu zaostrzenie regulacji dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy. Ostatecznie, po przeprowadzaniu negocjacji międzyinstytucjonalnych, 30 maja 2024 r. przyjęto pakiet regulacji, określany często mianem pakietu AML³⁶. Jest to ważny krok w kierunku harmonizacji przepisów funkcjonujących w porządkach prawnych państw członkowskich UE, gdyż po raz pierwszy kwestie dotyczące przeciwdziałania praniu pieniędzy zostały uregulowane w rozporządzeniu, a nie dyrektywie, jak miało to miejsce dotychczas. Bezprecedensowe jest także powstanie nowego unijnego organu nadzoru AML, nazywanego AMLA, który ma zacząć współpracować z państwami członkowskimi w drugiej połowie 2025 r., a do 2028 r. powinien rozpocząć nadzór nad wybranymi podmiotami zobowiązanymi³⁷.

Globalne kryzysy przyczyniły się do powstania nowych metod prania pieniędzy, a tym samym stworzyły kolejne wyzwania dla systemów AML. Coraz szersze stosowanie przez przestępców nowych technologii, w tym sztucznej inteligencji, przyczyniły się do tworzenia trudnych do wykrycia schematów, powodując, że dotychczas stosowane procedury, oparte na manualnej analizie transakcji, stają się coraz mniej skuteczne. Mając na uwadze utrzymującą się od lat na niepokojąco niskim poziomie liczbę przechwytywanych nielegalnych środków, istnieje obawa, że problem może się nasilać. W tym aspekcie również niepokojący jest zauważalny w czasach kryzysów wzrost występowania tzn. transakcji fałszywie pozytywnych (*false positive*), czyli legalnych transakcji, które przy analizie ryzyka zostały uznane za mogące mieć związek z praniem pieniędzy i zgłoszone do Generalnego Inspektora Informacji Finansowej. Dzieje się tak dlatego, że sytuacje nadzwyczajne, jak kryzysy, wpływają na charakter i skalę transakcji, powodując m.in. wzrost ich wartości. W konsekwencji podczas oceny ryzyka nawet legalne operacje finansowe mogą zostać uznane za podejrzane³⁸, prowadząc do ich nieuzasadnionego blokowania.

Ewolucja metod prania pieniędzy wiąże się z koniecznością unowocześnienia systemów AML. W ostatnich latach dostrzegany jest potencjał sztucznej

³⁶ W skład pakietu AML wchodzi: dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1640 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie mechanizmów, które państwa członkowskie powinny wprowadzić w celu zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca dyrektywę (UE) 2019/1937 oraz zmieniająca i uchylająca dyrektywę (UE) 2015/849 (Dz. Urz. UE L 2024/1640, 19.6.2024, s. 1), rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1620 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie ustanowienia Urzędu ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu oraz zmiany rozporządzeń (UE) nr 1093/2010, (UE) nr 1094/2010 i (UE) nr 1095/2010 (Dz. Urz. UE L 2024/1620, 19.6.2024, s. 1), rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1624 z dnia 31 maja 2024 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu (Dz. Urz. UE L 2024/1624, 19.6.2024, s. 1).

³⁷ Ministerstwo Finansów, AMLA, <https://www.gov.pl/web/finanse/amla> (data dostępu: 25.07.2025).

³⁸ V. Arutiunian, A. Sulima, op. cit., s. 9.

inteligencji w tym zakresie³⁹. Przestępcy częściej korzystają z AI w celu udoskonalenia schematów prania pieniędzy, a brak podjęcia analogicznych działań ze strony instytucji obowiązanych i organów ścigania może spowodować zmniejszenie przechwytywania nielegalnych funduszy. Pojawiają się pierwsze analizy wskazujące na korzyści w walce z procederem prania pieniędzy przy wykorzystaniu technologii, w tym *blockchain*, która nie tylko usprawnia procesy, ale także zmniejsza ryzyko naruszenia prywatności, poprzez bezpieczne przechowywanie danych osobowych klientów instytucji obowiązanych⁴⁰. Warto więc rozwijać i wdrażać tego typu rozwiązania w systemach AML, robiąc to jednak stopniowo i mając na uwadze istniejące ograniczenia⁴¹.

Wyzwaniem, które od zawsze towarzyszyło procederowi prania pieniędzy, ale które nasiliło się w związku z globalnymi kryzysami, jest jego transgraniczny charakter. Postępująca cyfryzacja zdecydowanie przyspieszyła przelewy pieniężne między podmiotami zlokalizowanymi w różnych jurysdykcjach, a zwiększone przepływy migracyjne, które ze względu na niebezpieczeństwo wojny pozbawione były wnikliwych kontroli, ułatwiły przewożenie między państwami dużych sum gotówki⁴². Zjawiska te spowodowały, że harmonizacja przepisów i współpraca międzynarodowa stały się jeszcze bardziej konieczne. O ile UE podejmuje w tym zakresie konkretne kroki, ujednolicając regulacje w ramach pakietu AML i konsekwentnie podkreślając potrzebę systemowego podejścia, o tyle państwa trzecie wciąż wykazują zróżnicowany poziom zaangażowania oraz implementacji standardów międzynarodowych. Brak spójności regulacyjnej poza granicami UE nie tylko utrudnia egzekwowanie prawa, a tym samym skuteczną walkę z praniem pieniędzy, ale także stwarza luki prawne, które wykorzystują zorganizowane grupy przestępcze, zaangażowane w poszukiwanie jurysdykcji o niższych standardach przejrzystości i nadzoru finansowym. Wobec tego niezbędne jest podjęcie bardziej zdecydowanych i skoordynowanych działań na poziomie międzynarodowym⁴³.

Zgodnie z przeprowadzonym wywodem można stwierdzić, że wyzwań związanych z sytuacjami kryzysowymi, szczególnie o zasięgu globalnym, jest wiele. Trudno przewidzieć, z jakimi będą musiały się mierzyć w najbliższych czasach państwa i jakie problemy napotykają funkcjonujące systemy AML. Pozytywnie należy ocenić przyjęte na poziomie UE regulacje w ramach pakietu AML. Większość z zawartych w nim przepisów jeszcze nie zaczęła

³⁹ PWC, *Innovating transaction monitoring using AI*, <https://www.pwc.pl/en/services/innovating-transaction-monitoring-using-ai.html> (data dostępu: 26.07.2025).

⁴⁰ Więcej na ten temat: B. Nita, *Blockchain technology in anti-money laundering: challenges and opportunities in the V4 countries and Ukraine*, [w:] M. Balytska, H. Bohušová, P. Luty (red.), op. cit., s. 29–48.

⁴¹ Ibidem, s. 33–34.

⁴² V. Arutiunian, A. Sulima, op. cit., s. 10.

⁴³ Europol, *European financial...*, s. 47.

obowiązywać, gdyż unijny ustawodawca zdecydował się zapewnić instytucjom obowiązującym odpowiednio długi okres na wdrożenie niezbędnych procedur, dostosowanie systemów informatycznych i przeprowadzenie szkoleń dla pracowników. Celem takiego rozwiązania jest zapewnienie rzetelnego i efektywnego realizowania nowych obowiązków. Ważne jest, aby zarówno ustawodawcy krajowi, jak również instytucje obowiązane oraz organy ścigania czerpały z doświadczeń globalnych kryzysów, tak aby wdrażane rozwiązania cechowała elastyczność oraz uwzględniały potrzebę adaptacji do potencjalnych nieprzewidzianych sytuacji.

Podsumowanie

Globalne kryzysy znacząco wpływają na stabilność gospodarczą, zmieniają krajobraz przestępczości i przyczyniają się do powstawania luk prawnych. Przeprowadzone rozważania potwierdzają hipotezę, że globalne kryzysy stwarzają nowe warunki sprzyjające kształtowaniu innowacyjnych metod prania pieniędzy oraz utrudniają skuteczne przeciwdziałanie temu zjawisku. Przyczyniają się do tego przede wszystkim ograniczona kontrola nad przepływami finansowymi, intensyfikacja procesów migracyjnych, gwałtowny wzrost liczby zbiorów charytatywnych, a także dynamiczny rozwój cyfryzacji w okresie pandemii COVID-19, który znacząco zwiększył rolę kryptowalut. Przestępcy finansowi posiadają niezwykłą zdolność do szybkiej adaptacji do zmieniających się realiów, wykorzystując chaos i niepewność do tworzenia nowych, coraz bardziej skomplikowanych metod prania pieniędzy, stanowiąc poważne wyzwania dla systemów przeciwdziałania praniu pieniędzy.

Wobec tego niezbędne jest ciągłe doskonalenie mechanizmów AML, wdrażanie nowoczesnych technologii, w tym sztucznej inteligencji, a także inwestowanie w podnoszenie kompetencji kadry odpowiedzialnej za wykrywanie i przeciwdziałanie praniu pieniędzy. Równocześnie kluczowa pozostaje współpraca międzynarodowa i harmonizacja regulacji, które umożliwią skuteczne reagowanie na transgraniczny i dynamiczny charakter zagrożeń. Tylko kompleksowe, innowacyjne i elastyczne podejście pozwoli zachować skuteczność systemów AML wobec rosnących zagrożeń wynikających z globalnych kryzysów.

Wykaz literatury

Alsalamy N., Zhang B., *SoK: a systematic study of anonymity in cryptocurrencies*, IEEE Conference on Dependable and Secure Computing, 18–20 November 2019, Hangzhou 2019.

- Davvetas V., Ulqinaku A., Sarial Abi G., *Local impact of global crises, institutional trust, and consumer well-being: evidence from the COVID-19 pandemic*, „Journal of International Marketing” 2022, vol. 30(2).
- Homer-Dixon T., Walker B., Biggs R., Crépin A.-S., Folke C., Lambin E.F., Peterson G.D., Rockström J., Scheffer M., Steffen W., Troell M., *Synchronous failure: the emerging causal architecture of global crisis*, „Ecology and Society” 2015, vol. 20(3).
- Jocz R., *Anti-money laundering regulations in football sector – opportunities and challenges*, „Financial Law Review” 2024, nr 4.
- Kramer J-A., Blokland A.A.J., Kleemans E.R. i in., *Money laundering as a service: investigating business-like behavior in money laundering networks in the Netherlands*, „Trends in Organized Crime” 2024, nr 27.
- Mariański M., Radvan M., *Tax amendments in time of crises in Poland and Czech Republic – selected legal aspects*, „Studia Prawnoustrojowe” 2024, nr 64.
- Mitroff I.I., *Managing crises before they happen*, Hapercollins Leadership, New York 2001.
- Nita B., *Blockchain technology in anti-money laundering: challenges and opportunities in the V4 countries and Ukraine*, [w:] M. Balytska, H. Bohušová, P. Luty (red.), *The V4 and Ukraine fight with tax fraud and money laundering*, Wyd. UE, Wrocław 2025.
- Solarz M., Adamek J., *Wpływ ryzyka pandemii COVID-19 na wykorzystywanie usług bankowości mobilnej w Polsce*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2022, nr 4.
- Tyniewicz M., Koziół M., *Current problems of financial law in Poland and in the Czech Republic including effects of the COVID-19 pandemic*, „Białystok Legal Studies” 2021, vol. 26, nr 4.

Summary

Money laundering in times of global crises – new methods, new challenges

Keywords: financial market law, money laundering, global crises, COVID-19 pandemic, war in Ukraine, anti-money laundering systems (AML).

In recent years, global crises such as the COVID-19 pandemic and the war in Ukraine have significantly impacted the functioning of the financial system. These events have altered not only the socio-economic landscape, but also the nature and methods of money laundering. Such crises have created new legal loopholes that have been exploited to legalise funds from illegal sources. This article aims to analyse the influence of global crises on money laundering, with particular emphasis on the new methods employed by criminals. The discussion includes the role of disruptions in financial control systems, large-scale migration, increased cash flows, and the rapid development of digitalisation and cryptocurrencies. The analysis demonstrates that crises facilitate the intensification of money laundering activities through heightened operations of organised criminal groups and their ability to adapt to evolving conditions. The article highlights the need to modernise anti-money laundering (AML) systems, harmonise regulations at the international level, and strengthen cross-border cooperation.